

Understanding Plato’s Political Philosophy through Conceptual Metaphor Theory (Case Study: Politeia)

Seyed Iman Razavi¹ , Seyed Morteza Hafezi²

1. Visiting Assistant Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran (Corresponding Author).

seyediman.razavi@mail.um.ac.ir

2. Visiting Assistant Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

m.hafezi@alumni.um.ac.ir

Received: 2025/05/07; Accepted 2025/09/03

Extended Abstract

Introduction and Objectives: The traditional view regarded metaphor merely as a literary device pertaining to the realm of figurative language. However, with the publication of “Metaphors We Live By” by Lakoff and Johnson in the latter half of the twentieth century, a fundamental shift occurred in this concept. This new theory introduces metaphor not as a linguistic phenomenon, but as a foundational mechanism for thinking. In this framework, metaphor involves using tangible and familiar domains (source domains) to comprehend abstract and unfamiliar ones (target domains). Within this new theory, linguistic metaphor is understood as the conscious extension of a subconscious mechanism rooted in the human brain and its conceptual system. Metaphor—that is, the mapping from a source domain (which is tangible and experiential) to a target domain (which is unfamiliar and abstract)—constitutes a significant part of the cognitive mechanism of the human conceptual system and plays a direct role in human cognition.

Utilizing this theoretical framework, this study re-examines Plato’s political philosophy

in the Politeia. The central research question is: On what conceptual metaphor is the core of Plato's political philosophy based? The hypothesis of the study is that Plato's understanding of the polis is shaped by the metaphor of THE POLIS AS THE HUMAN BODY, influenced by ancient Greek medicine.

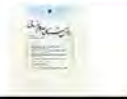
This cognitive re-reading reveals hidden layers of Plato's thought. However, it is crucial to note that this analysis complements traditional metaphysical interpretations and should not be considered a replacement for them. The core of Plato's philosophy remains grounded in ontological foundations, with Greek medicine serving primarily as a cognitive tool for visualizing abstract political concepts.

Method: The term "metaphor," derived from the Greek *metaphora* (meaning "transfer of meaning"), was traditionally considered a conscious literary tool for linguistic embellishment, confined to the realm of literature. Influenced by Plato and Aristotle, this perspective viewed metaphor as a peripheral element, separate from everyday thought and language. It maintained a strict division between literary, scientific, and philosophical discourse, regarding metaphor as the foremost device of the figurative language of poetry and rhetoric. However, the "contemporary theory of metaphor," advanced within the framework of cognitive linguistics by pioneers like Lakoff and Johnson, challenged this view. From this perspective, metaphor is primarily a mental and conceptual phenomenon rather than a purely linguistic one. Metaphors form the basis of our conceptual system and behavior, with language merely representing the surface manifestation and continuation of metaphorical thinking.

The core construct of this theory is cross-domain mapping from a concrete, bodily source domain (e.g., a JOURNEY) to an abstract target domain (e.g., LIFE). These mappings are grounded in embodied human experiences; meaning is bestowed upon abstract concepts through our physical and sensory interactions with the world.

This idea that human cognition is rooted in the body and its interaction with the physical environment is supported by findings in neuroscience, such as the discovery of mirror neurons. Consequently, Conceptual Metaphor Theory demonstrates that metaphor is a normal, pervasive, and fundamental mechanism for structuring thought and making sense of the world.

Results: The ancient Greek natural philosophers (*Physikoi*), a term coined by Aristotle, dedicated their studies to understanding nature. A fundamental premise of their philoso-

phy was the theory of four primary elements—water, air, earth, and fire—as the foundational constituents of the natural world. These philosophers posited that balance among these elements was essential for cosmic order, a prerequisite for creating conditions suitable for human life.

In parallel, Greek medicine developed, deeply intertwined with this natural philosophy. Physician-philosophers like Hippocrates and Alcmaeon adopted a holistic view, conceptualizing the human body through these natural principles. Their central doctrine was the theory of the four humors (blood, phlegm, yellow bile, black bile), wherein health was defined by their equilibrium and illness by its disruption.

This medical perspective was considered a reflection of the universal cosmic order. The human body was envisioned as a microcosm harmoniously aligned with the macrocosm. From a contemporary cognitive science standpoint, this relationship can be interpreted as a primary conceptual metaphor, where NATURE serves as the source domain for comprehending the HUMAN BODY as the target domain.

Building upon this cognitive sequence, Plato, in his *Politeia*, employs this very metaphor. He utilizes the concept of the human body—already understood through the lens of nature in medicine—as the source domain to elucidate and structure the concept of the polis as the target domain. Consequently, the Greek medical understanding of the body provided the cognitive foundation for the formation of Plato's political philosophy in the *Politeia*.

Discussion and Conclusions: Employing the framework of cognitive science and conceptual metaphor theory, this study demonstrates that Plato's political philosophy in the *Politeia* is structured through an unconscious metaphorical mechanism. These metaphors are deeply rooted in ancient Greek medical understanding, particularly the concept of humoral equilibrium as the basis of bodily health.

Plato constructs his ideal political structure by mapping from the source domain of the human body to the target domain of the idealized polis depicted in the *Politeia*. Just as bodily health depends on the balance of humors, justice in the city requires the harmony and proper placement of each social class. The philosopher-king, analogous to reason governing the body, assumes the role of the head in administering the city. Essential to this polis is *sophrosyne* (self-restraint), whereby each member performs their designated function, thereby achieving political equilibrium—mirroring bodily health.

This cognitive reading reveals the unconscious layers of Plato's thought, illustrating how

abstract political concepts like justice were comprehended through embodied, tangible experiences. This approach, emphasizing the interconnection of natural philosophy, medicine, and politics, does not replace traditional metaphysical interpretations but serves as an essential complement. It elucidates how cosmic concepts were translated into the concrete realm of political theory.

Keywords: Conceptual Metaphor, Plato's Political Philosophy, Politeia, Ancient Greek Medicine, Cognitive Science, Source and Target Domains.

Cite this article: Razavi, Seyed Iman, and Hafezi, Seyed Morteza (2025). Understanding Plato's Political Philosophy through Conceptual Metaphor Theory (Case Study: Politeia). *Journal of Humanities Methodology*, 31(124): 175-210.

فهم فلسفه سیاسی افلاطون براساس نظریه استعاره مفهومی (مطالعه موردی: همپرسه پولی‌ته‌یا)

سیدایمان رضوی^۱ ، سیدمرتضی حافظی^۲

۱. دانش‌آموخته دکتری علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران (نویسنده مسئول).

seyediman.razavi@mail.um.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری، گروه آینده‌پژوهی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران (نویسنده مسئول).

m.hafezi@alumni.um.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۲

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: دیدگاه سنتی، استعاره را صرفاً یک آرایه ادبی و مربوط به حوزه زبان مجازی می‌دانست؛ اما با انتشار کتاب استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم توسط لیکاف و جانسون در نیمه دوم قرن بیستم، تحولی اساسی در این مفهوم رخ داد. این نظریه جدید، استعاره را نه یک مسئله زبانی، بلکه سازوکاری بنیادین برای اندیشیدن معرفی می‌کند که در آن از حوزه‌های ملموس و آشنا (حوزه مبدأ) برای درک حوزه‌های انتزاعی و ناآشنا (حوزه مقصد) استفاده می‌شود. در این نظریه جدید استعاره در زبان تنها به‌عنوان ادامه آگاهانه سازوکاری ناآگاهانه دانسته شد که در مغز انسان و نظام مفهومی ذهن ریشه دارد. استعاره، یعنی نگاشت از حوزه مبدأ (که ملموس و تجربی است) به

حوزه مقصد (که ناآشنا و انتزاعی است) بخشی مهم از سازوکار شناختی نظام مفهومی انسان است و تأثیری مستقیم در شناخت بشر ایفا می‌کند.

این پژوهش با بهره‌گیری از این چهارچوب نظری، به بازخوانی فلسفه سیاسی افلاطون در هم‌پرسهٔ پولی‌ته‌تیا می‌پردازد. پرسش اصلی این است که هسته مفهومی فلسفه سیاسی افلاطون بر چه استعاره‌هایی استوار است؟ فرضیه پژوهش آن است که درک افلاطون از «پولیس» بر اساس استعارهٔ پولیس به مثابه بدن انسان شکل گرفته و متأثر از پزشکی یونان باستان است.

این بازخوانی شناختی، لایه‌های پنهان اندیشه افلاطون را آشکار می‌کند؛ اما باید توجه داشت که این تحلیل، خوانش‌های متافیزیکی سنتی را تکمیل می‌کند و نباید آن را جایگزینی برای آن نظریات سنتی در نظر گرفت. هسته فلسفهٔ افلاطون بر مبانی هستی‌شناختی استوار است و پزشکی یونان صرفاً به‌عنوان ابزاری شناختی برای تجسم مفاهیم انتزاعی سیاسی به کار می‌رود.

روش: متافور، از ریشه یونانی *metaphora* به معنای «انتقال معنا»، در دیدگاه سنتی صرفاً یک ابزار ادبی آگاهانه برای زیباسازی زبان تلقی می‌شد که تنها در ادبیات کاربرد داشت. این نگاه، متأثر از افلاطون و ارسطو، استعاره را امری حاشیه‌ای و جدا از اندیشه و زبان روزمره می‌دانست. در این دیدگاه عمدتاً زبان ادبیات و زبان علم و فلسفه از یکدیگر جدا بوده و استعاره به‌عنوان برجسته‌ترین آرایهٔ ادبی زبان مجازی شعر و سخنوری دانسته می‌شد.

اما «نظریه معاصر استعاره» در چهارچوب زبان‌شناسی شناختی، به رهبری لیکاف و جانسون، این دیدگاه را به چالش کشید. از این منظر، استعاره پیش از آنکه پدیده‌ای زبانی باشد، پدیده‌ای ذهنی و مفهومی است. استعاره‌ها اساس نظام فکری و رفتار ما هستند و زبان تنها نمود سطحی و تداوم استعاره اندیشی در حیطهٔ زبان است.

سازه اصلی این نظریه، نگاهت میان حوزه‌ای از یک حوزهٔ مبدأ عینی و جسمانی (مانند سفر) به یک حوزهٔ مقصد انتزاعی (مانند زندگی) است. این نگاهت‌ها بر پایه تجربیات بدنمند (*embodied*) انسان شکل می‌گیرند؛ یعنی مفاهیم انتزاعی با استفاده از تجربیات فیزیکی و حسی ما معنا دار می‌شوند.

این ایده که شناخت انسان ریشه در بدن و تعاملش با جهان فیزیکی دارد، با یافته‌های علوم عصب‌شناسی، مانند کشف نورون‌های آینه‌ای، نیز همسو است. بنابراین، نظریهٔ استعارهٔ مفهومی نشان می‌دهد که استعاره امری عادی، فراگیر و اساسی برای شکل‌گیری اندیشه و معنا بخشی به جهان است.

نتایج: فیلسوفان طبیعی یونان باستان (فوسی‌کوی) که توسط ارسطو معرفی شدند، به مطالعه طبیعت می‌پرداختند. از جمله فرضیات اصلی فلسفه طبیعی یونان باستان وجود عناصر چهارگانه آب، هوا، خاک و آتش به‌مثابه عناصر شکل‌دهنده طبیعت است. از نظر فیلسوفان طبیعی یونانی، وجود تعادل در این عناصر باعث نظم در طبیعت می‌شود؛ نظمی که در نهایت باعث می‌شود شرایط برای زندگی انسان‌ها مناسب باشد. پزشکی یونانی نیز به موازات این فلسفه شکل گرفت و با آن درهم تنیده شد. فیلسوف-پزشکانی مانند هیپوکراتس و آلكمائون، با دیدگاهی کل‌نگر، بدن انسان را براساس مفاهیم طبیعی می‌فهمیدند. آموزه کلیدی آنان نظریه اخلاط چهارگانه (خون، بلغم، صفرا، سودا) بود که سلامت را ناشی از تعادل این اخلاط و بیماری را ناشی از عدم تعادل آن می‌دانست.

این نگاه پزشکی، انعکاسی از نظم حاکم بر کیهان در نظر گرفته می‌شد. به‌دیگرسخن، بدن انسان به‌عنوان جهان کوچک (microcosm) با جهان بزرگ (macrocosm) هماهنگ تصور می‌شد. از منظر علوم شناختی معاصر، این ارتباط را می‌توان یک استعاره مفهومی کلان دانست که در آن طبیعت به‌عنوان حوزه مبدأ برای درک بدن انسان به‌عنوان حوزه مقصد عمل می‌کند. در ادامه این تسلسل شناختی، افلاطون در هم‌پرسه پولی‌ته‌ثیا از همین استعاره استفاده می‌کند و بدن انسان را که در پزشکی با طبیعت فهمیده شده، به‌عنوان حوزه مبدأ برای درک و تبیین پولیس (حوزه مقصد) به‌کار می‌برد. بنابراین، درک پزشکی یونان از بدن، مبنایی شناختی برای شکل‌گیری فلسفه سیاسی افلاطون (در هم‌پرسه پولی‌ته‌ثیا) فراهم می‌آورد.

بحث و نتیجه‌گیری: براساس چهارچوب علوم شناختی و نظریه استعاره مفهومی، این پژوهش نشان می‌دهد که فلسفه سیاسی افلاطون در پولی‌ته‌ثیا، در چهارچوب نظریه استعاره مفهومی، در یک سازوکار استعاری و ناخودآگاه شکل گرفته است. این استعاره‌ها ریشه در درک پزشکی یونان باستان، به‌ویژه مفهوم تعادل اخلاط چهارگانه برای سلامت بدن دارند. افلاطون با نگاهت استعاری از بدن به‌عنوان حوزه مبدأ به پولیس آرمانی ترسیم‌شده در پولی‌ته‌ثیا به‌عنوان حوزه مقصد، ساختار سیاسی ایدئال خود را تبیین می‌کند. همان‌گونه که سلامت بدن به تعادل طبایع وابسته است، عدالت در شهر نیز مستلزم هماهنگی و قرارگیری هر طبقه در جایگاه خود است. فیلسوف-فرمانروا، همانند عقل که بر بدن حکم می‌راند، نقش سر را در اداره شهر ایفا می‌کند. آنچه در این پولیس دارای اهمیت است، خویشن‌داری اعضا در انجام آن کاری است که برایشان مناسب است. در

این‌صورت تعادل در پولیس (که معادل تعادل در بدن و در نهایت سلامت است) به دست خواهد آمد. این خوانش شناختی، لایه‌های ناخودآگاه اندیشه افلاطون را آشکار می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه مفاهیم انتزاعی سیاسی مانند عدالت، با استفاده از مفاهیم عینی و بدنمند درک می‌شده‌اند. این رویکرد، که بر پیوند معرفت‌شناسی طبیعی، پزشکی و سیاست تأکید دارد، نه تنها جایگزین تفسیرهای متافیزیکی سنتی نمی‌شود، بلکه به‌عنوان مکملی ضروری، چگونگی انتقال مفاهیم کیهانی به عرصه انضمامی سیاست را روشن می‌کند.

واژگان کلیدی: استعاره مفهومی، فلسفه سیاسی افلاطون، پولی‌ته‌تیا، پزشکی یونان باستان، علوم شناختی، حوزه‌های مبدأ و مقصد.

استناد: رضوی، سیدایمان، و حافظی، سیدمرتضی (۱۴۰۴). فهم فلسفه سیاسی افلاطون براساس نظریه استعاره مفهومی (مطالعه موردی: همپرسه پولی‌ته‌تیا). مجله روش‌شناسی علوم انسانی ۳۱(۱۲۴): ۲۱۰-۱۷۵.

۱. مقدمه

فهم استعاره به‌مثابه امری زبانی و در قالب مهم‌ترین آرایه زیبایی‌آفرینی قدمتی هم‌پایه آغاز فلسفه در یونان باستان دارد. در این نگاه به استعاره، این آرایه ادبی در حوزه زبان مجازی^۱ کاربرد دارد و زبان فلسفی عاری از آن است. این تلقی از استعاره، با وجود انتقادهای متعددی که به خود دیده است،^۲ تقریباً تا نیمه دوم قرن بیستم، یعنی زمان انتشار کتاب استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم، همچنان به‌عنوان دیدگاه رایج و سنتی دیرپا به حیات خود ادامه داد. در اثر یادشده، جرج لکاف و مارک جانسون، استعاره‌ها را نه تنها مسئله‌ای زبانی، بلکه اساساً سازوکاری اندیشه‌ای دانستند. بدین معناکه استعاره نه مسئله زبان بلکه موضوع اندیشه است و براساس این، بخش مهمی از نظام مفهومی ما را سازوکار استعاری شناخت به خود اختصاص داده است. استفاده از حوزه مبدأ و نگاشت آن به حوزه مقصد نه یک انتقال معنا و ساختار تنها به منظور زیبایی‌آفرینی و خلاقیت شاعرانه بلکه زیربنای تفکر است. براین مبنا ما در نظام مفهومی خود سازوکاری استعاری داریم که بر مبنای آن از یک حوزه معنایی بیشتر آشنا (و غالباً انضمامی) برای قابل فهم ساختن یک حوزه معنایی مبهم و ناآشنا (و غالباً انتزاعی بهره) می‌بریم و تمامی این فرایندهای شناخت در مغز ما و به‌صورت ناخودآگاه رخ می‌دهد. با در نظر گرفتن این دیدگاه نظری (که به‌وسیله نظریه‌های علوم عصب‌پایه شناختی نیز حمایت می‌شود) به‌مثابه یک نظریه جدید شناختی، ابزاری مهم برای فهم لایه‌های پنهان اندیشه در دست خواهیم داشت. این نظریه تا حد زیادی به ما کمک می‌کند تا بتوانیم سازوکارهای عمدتاً ناآگاهانه اندیشه را، از طریق بررسی مظاهر زبانی استعاره‌اندیشی دریابیم و براساس این آن لایه‌هایی از اندیشه سیاسی بزرگ‌ترین اندیشمندان سیاسی را دریابیم که تنها در زبان اندیشمند و ناآگاهانه رخ داده است. در واقع، با در دست داشتن این نظریه به‌مثابه چهارچوب نظری در فهم اندیشه سیاسی می‌توانیم آنچه را دریابیم که در حوزه ناخودآگاه ذهن اندیشمندان رخ داده است و براساس این بازخوانی انتقادی‌ای از این اندیشه‌ها را به دست دهیم. در این پژوهش در پی آن هستیم تا با بهره‌گیری از نظریه استعاره‌های مفهومی بازخوانی‌ای مبتنی بر دستاوردهای جدید علوم شناختی جدید از سازوکار استعاری شکل‌دهنده به فلسفه سیاسی افلاطون در هم‌پرسه پولی‌ته‌نیا به‌دست دهیم. بر این

1. figurative

۲. به‌عنوان نمونه بنگرید به: دیدگاه‌های ویکو و هررد و همچنین، دریدا و نیچه.

مبنا پرسش این پژوهش آن است که با بهره‌گیری از نظریه استعاره مفهومی فلسفه سیاسی افلاطون در هم‌پرسه پولی‌ته‌نیا چگونه صورت‌بندی می‌شود. در پاسخ فرضیه پژوهش مبتنی بر این اصل است که به نظر می‌رسد بخش عمده‌ای از اندیشه سیاسی افلاطون در این هم‌پرسه در فرایند استعاره‌ی پولیس به‌مثابه بدن انسان قابل فهم شده است و این جای‌گیری ساختار بدن (و درک پزشکی یونان باستان از بدن) به‌مثابه حوزه مبدأ شناخت، لایه پنهان دیگری از درک استعاره‌ی بدن انسان براساس فلسفه طبیعی یونانی را نشان خواهد داد. پس از این مقدمات ذکر یک نکته ضروری است و آن اینکه هرچند این پژوهش با رویکرد شناختی به بازخوانی استعاره‌ی فلسفه سیاسی افلاطون در هم‌پرسه پولی‌ته‌نیا می‌پردازد، اما باید در نظر داشت که این بازخوانی تکمیل‌کننده خوانش‌های متافیزیکی سنتی از فلسفه سیاسی افلاطون است، نه جایگزین آن. هسته فلسفه افلاطون به‌طورعام بر مبانی هستی‌شناختی (مانند نظریه مُثل و کیهان‌شناسی در هم‌پرسه تیمائوس) استوار است، و اشاره به علم پزشکی در یونان باستان به‌مثابه حوزه مبدأ شناخت در فلسفه سیاسی افلاطون صرفاً به‌عنوان ابزاری شناختی برای تجسم این مفاهیم انتزاعی در عرصه سیاسی بررسی می‌شود.

۲. استعاره مفهومی به‌مثابه چهارچوبی نظری

واژه Metaphor از واژه یونانی *Μεταφορά* به‌معنای «انتقال معنا» مشتق شده که از ترکیب *meta* (از این سو به آن سو) و *phora* (حمل کردن) تشکیل شده است. در لاتین نیز واژگان *metaphora* و *translatio* به همین معنا به‌کار می‌روند. ارسطو استعاره را نوعی انتقال معنا می‌داند، زمانی که مفهومی به‌واسطه بیان، از حالت نهفته به حالت آشکار درمی‌آید (Nicomachean Ethics, Ix.5, 1167a10). در دیدگاه سنتی، استعاره ابزار ادبی آگاهانه‌ای برای زیبایی‌آفرینی است که با نداشت بین دو حوزه مبدأ و مقصد شکل می‌گیرد. این دیدگاه، متأثر از اندیشه افلاطونی، استعاره را بخشی از زبان مجازی می‌داند که صرفاً در ادبیات کاربرد دارد و در سایر حوزه‌های معرفت‌جایگاهی ندارد (Derrida, 1972, P.31-32). تحت تأثیر دیدگاه‌های ارسطو، در این دیدگاه کلاسیک استعاره موضوع زبان است و نه اندیشه^۱. زبان روزمره عاری از استعاره است و درواقع، بهره‌گیری از استعاره، استفاده از سازوکاری خارج از قلمروی

1. thought

زبان متداول روزمره است. این دیدگاه به مرور زمان آنچنان مسلّم دانسته شد که «نظریه» بودن آن به دست فراموشی سپرده شد (Lakoff, 1992, p.1). اما نظریه معاصر استعاره در دلِ علوم شناختی جدید و نظریات زبان‌شناسی شناختی مرتبط با آن این نظریه مسلّم را با چالش‌هایی مواجه کرده است. به موازات دیدگاه‌های جدید و چالش‌برانگیز زبان‌شناسی شناختی، نظریه جدید استعاره به‌عنوان یکی از مبانی زبان‌شناسی شناختی مطرح می‌شود. نظریه معاصر استعاره^۲ به شکلی انسجام یافته نخستین بار در کتاب استعاره‌هایی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم^۳ و به قلم جرج لیکاف، زبان‌شناس شناختی و مارک جانسون استاد فلسفه منتشر شد. علاقه مشترک لیکاف و جانسون به استعاره مقدمات نگارش این کتاب را فراهم کرده است. در بندهای نخست این اثر، تأکید می‌شود که برخلاف دیدگاه سنتی، اولاً، استعاره‌ها اساساً موضوع اندیشه و رفتار هستند و ثانیاً، برخلاف دیدگاه مردم عادی، که معتقدند بدون استعاره‌ها می‌توانند روزگار بگذرانند، استعاره‌ها نه تنها در زبان روزمره، بلکه در اندیشه و عمل نفوذ دارد. ماهیت نظام مفهومی ما، که اندیشه و عمل مان مبتنی بر آن است، «در طبیعتش، از بنیاد استعاری است» (La-koff & Johnsen, 2003, P.4). نظریه استعاره مفهومی (در بیان لیکاف و جانسون) تا جایی ادعای خود را پیش می‌برد که به این نتیجه می‌رسد: «استعاره برای زبان معنای عادی و طبیعی روزمره اساسی است و استعاره شعری بسط عادی مطالعه استعاره روزمره است» (Lakoff, 1992, P.1). هم‌سو با این ادعا، لیکاف در تألیف دیگر خود (با همکاری مارک ترنر)، در کتاب فراسوی عقل سرد؛ راهنمای تخصصی استعاره شعری، ایده اصلی خود را این‌گونه مطرح می‌کند که آثار شعری بزرگ دقیقاً به این دلیل قادر به صحبت کردن با ما هستند که از همان سبک‌های اندیشه‌ای بهره می‌برند که همه ما در زندگی به‌کار می‌بریم (Lakoff & Turner, 1989, P.xi).

نکته مهم، در این مرحله از تعریف استعاره، این است که به‌گفته لیکاف، متأثر از نگاه زبان‌شناسی شناختی، استعاره را باید نگاشت میان حوزه‌ای در نظام مفهومی^۵ دانست. [از این پس، باید گفت که]

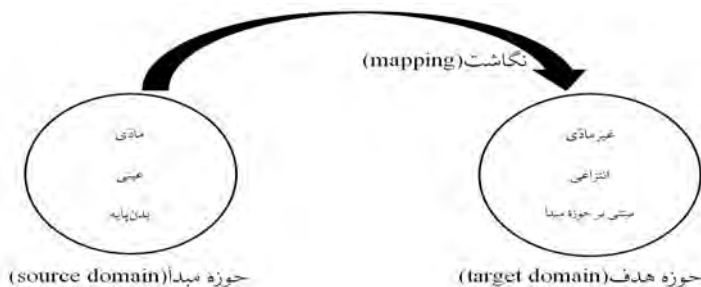
-
1. granted
  2. contemporary theory of metaphor
  3. metaphors we live by
  4. is fundamentally metaphorical in nature
  5. a cross-domain mapping in the conceptual system

«عبارت^۱ استعاری به یک عبارت زبانی (واژه، گروه یا جمله) اشاره می‌کند که تحقق سطحی چنین نگاهی میان حوزه‌ای است» (Lakoff, 1992, P.1-2). به بیان زولتان کوچش^۲، این بدین معناست که در رویکرد زبان‌شناسی شناختی، استعاره‌ها تنها به صورت فرعی پدیده‌ای زبان‌شناختی محسوب می‌شوند. به عبارتی، تنها دلیل حضور آنها در زبان حضورشان در اندیشه است و شایسته است استعاره‌های زبانی را تداعی‌کنندگان نظام شناختی استعاره‌نویس دانست (Kövecses, 2005, p.8). در همین راستا لیکاف واژه‌ها را خبررسان فهم عمیق استعاری^۳ می‌داند؛ بدین معناکه واژه‌های استعاری تنها از فهم عمیقی خبر می‌دهد که ماهیتاً استعاری است (Lakoff, 2018, p.82). براساس این، استعاره یک امر عادی است که همیشه در زبان ما و برای اندیشیدن ما به بسیاری از چیزها حضور دارد و استعاره‌های موجود در زبان خود را با این شیوه اندیشه‌سازگار می‌کنند (Lakoff, 2018, p.72).

همانند استعاره‌های زبانی، زبان‌شناسان شناختی معتقدند: برای فهم بهتر عملکرد استعاری نظام مفهومی باید اجزای آن را شناخت. این اجزا عبارت‌اند از: حوزه مبدأ، حوزه مقصد یا هدف و عمل‌نگاشت^۴. در نظریه استعاره‌های مفهومی حوزه مبدأ و حوزه هدف دو قالب ذهنی هستند که با یک مجموعه از ارتباطات مفهومی و نگاشت‌ها با هم مرتبط می‌شوند (Kövecses, 2015, p.2). حوزه مبدأ آن حوزه‌ای است که معمولاً متشکل از موضوع‌های مادی و عینی است و ریشه در تجربیات جسمانی و یا اجتماعی دارد. این حوزه، از آن جهت که در تجربیات روزمره، جسمانی و عینی ما ریشه دارد مبنایی برای فهم حوزه مقصد یا هدف است. حوزه مقصد یا هدف، که اهمیت استدلال استعاری^۵ در آن است، مفاهیم منبع در استدلال کردن را در خود دارد (Lakoff & Johnsen, 2003, p.266). حوزه مقصد، معمولاً انتزاعی است و بر مبنای شاکله کلی حوزه مبدأ قابل فهم است. به علاوه، نگاهی استعاری، چندگانه است؛ [یعنی] در آن، دو یا چند عنصر به دو یا چند عنصر دیگر نگاشت می‌شود. انتخاب این امر که یک حوزه مبدأ مشخص با چه حوزه مقصدی هم‌آیی داشته باشد، از طریق مبانی تجربی مشخص

-
1. expression
  2. Zoltán Kövecses
  3. deep metaphorical understanding
  4. mapping
  5. metaphorical reasoning

می‌شود؛ یعنی برخی از تجارب جسمانی تعیین‌کننده چستی و کیفیت نگاشت بین حوزه مبدأ و حوزه مقصد می‌باشد.

شکل ۱. نگاشت استعاری

نگاشت‌های استعاری بخشی اساسی از استعاره‌های مفهومی هستند که از نظر اندیشمندان علوم شناختی این نگاشت‌ها در مغز صورت می‌گیرد و در گفتار یا نوشتار نمود می‌یابد. این مبانی شناختی استعاری در دستاوردهای علوم عصب‌پایه شناختی نیز قابل مشاهده است و همین تلاقی با جدیدترین دستاوردهای علم عصب‌شناسی بر اهمیت نظریه جدید استعاره افزوده است. یکی از مشهورترین مباحث در نظریه نورونی زبان مبحث نورون‌های آینه‌ای^۱ است. براساس نگاه فلدمن، اهمیت استعاره در نظریه نورونی زبان^۲ در این است که همه مفاهیم فرهنگی، انتزاعی و نظری معنای خود را به کمک نگاشت، از طریق استعاره، بر مفاهیم تجربی جسمانی^۳ به دست می‌آورند (Feldman, 2006, p.199). براساس این، نظام استعاری، در قالب استعاره‌های اولیه، در جسم ماریشه دارد. استعاره‌های اولیه نخستین بار توسط جوزف ادوارد گراد^۴ مورد توجه ویژه قرار گرفت. از نظر او استعاره‌های اولیه دارای همان ساختار شناخته‌شده تفکر استعاری هستند. نکته قابل توجه این است که مفاهیم منبع^۵ در استعاره‌های اولیه شامل مضامین و محتواهایی است که وابسته به ادراک و احساس فیزیکی هستند. مواردی چون

-
1. mirror neurons
  2. Neural theory of language
  3. embodied experiential concepts
  4. Joseph Edward Grady
  5. The source concepts

احساس خارش، درک شکل، سنگینی و فاصله و تشخیص حرکت. تمامی این تجربه‌ها شامل ادراک مستقیم خصوصیات بدن یا محیط ماست (Grady, 1997, p.26). براساس این، مفاهیم منبع اولیه با این مفهوم (محتوای تصویر) مشخص شده‌اند. در مقابل، مفاهیم هدف اولیه، از قبیل مشابهت، شادکامی و رسیدن به اهداف فاقد محتوای تصویر هستند. آنها ادراکات مستقیم از جهان نیستند؛ بلکه پاسخ‌ها یا واکنش‌هایی به -یا به زبان ریاضی- عملیات یا فعالیت‌هایی بر روی ادراکات ما از جهان هستند (Grady, 1997, p.26). بدین معنا، این حوزه هدف مستقیم و بی‌واسطه درک نمی‌شوند؛ بلکه نیازمند به واسطه‌هایی جهت معنادار کردن هستند. در دیدگاه نورونی زبان، استعاره‌های اولیه نتیجه یادگیری تداعی‌گرایانه تلقی می‌شوند و بر اهمیت بدنمندی در نظریه استعاره تأکید دارند (Feldman, 2006, p.200). بدنمندی به پیوند بدن و ذهن در تعامل با محیط می‌پردازد و نشان می‌دهد که شناخت، فهم و اندیشه انسانی از خلال تجربه بدنمند شکل می‌گیرد. برخلاف دیدگاه دوگانه‌گرای دکارتی، فرضیه بدنمندی بیان می‌کند که ذهن از دل بدن و تعاملات حسی-حرکتی با جهان فیزیکی و فرهنگی پدید می‌آید (sharifian, 2015, p.227). نظریه نورونی زبان ادامه‌ای از سنت نظریه‌های مدرن استعاره است و نقش بنیادین بدن را در ساختار ذهن و زبان برجسته می‌کند. با وجود این، نظریه استعاره مفهومی ادعا نمی‌کند که تمام اندیشه افلاطون تقلیل‌پذیر به استعاره‌های جسمانی است؛ بلکه نشان می‌دهد چگونه این استعاره‌ها پل ارتباطی میان تجربه انضمامی انسان (مانند بدن) و نظام‌های انتزاعی فلسفی (مانند عدالت کیهانی) ایجاد می‌کنند. این رویکرد، سازه‌های شناختی پنهان در پس مفاهیم سیاسی افلاطون را آشکار می‌کند، بی‌آنکه مدعی باشد این مفاهیم فاقد بنیادهای متافیزیکی هستند.

۳. فلسفه طبیعی و علم پزشکی در یونان باستان

فیلسوفان طبیعی یونان باستان را معمولاً فوسیکوی (Physikoi/ Φυσικοί) به معنای طبیعت‌شناس می‌نامیدند. این نام‌گذاری برای نخستین بار توسط ارسطو و برای اشاره به آن اندیشمندانی (مانند تالس،^۱

آناکسیمندر،^۱ آناکسیمنس،^۲ امپدوکلیس،^۳ آناکساگوراس^۴ و لئوسیپوس^۵ به کار می‌رفت که متمرکز بر مطالعه طبیعت بودند (Preus, 2015, p.303). به بیان ادوارد زلر، همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، از ویژگی‌های دانایی این متفکران این بود که معرفت‌نظری به عالم را با رهبری حیات عملی درهم آمیخته بودند. بنابراین، نامحتمل نمی‌نماید که احتیاجات و علایق عملی عامل مهمی در این فلسفه بوده است. براساس این، درمی‌یابیم که مشاهده طبیعت و تلاش در جهت فهم اجزا و سازوکارهای آن جزء نخستین تلاش‌های فکری فلاسفه یونانی است؛ زیرا زندگی آنها بیش و پیش از هر چیزی تحت تأثیر نیروهای طبیعت قرار داشته است. دقیقاً به همین دلیل است که تقریباً عنوان تکراری آثار این فیلسوفان درباره طبیعت^۶ بوده است (تسلر، ۱۳۹۴، صص ۵۴-۵۳). به موازات گسترش فلسفه طبیعی مبتنی بر مشاهده طبیعت، علم پزشکی در یونان باستان شکل گرفت. معنای واژه‌های Iatros(ιατρός) و Iatrike(ιατρική) در زبان یونانی باستان به ترتیب عبارت‌اند از: پزشک^۷ و هنر پزشکی^۸ که معنای شفابخش^۹ و هنر شفابخشی^{۱۰} را نیز در خود دارد.

از آغاز فلسفه یونانی، پزشکی و فلسفه درهم‌تنیده^{۱۱} بودند. به‌عنوان مثال، امپدوکلیس (که پیش‌تر او را یک فیلسوف طبیعی نامیدیم) در فلسفه‌اش بر شفابخشی بر جسم و نفس، هر دو توجه داشت. در قرن ششم پیش از میلاد، در یونان باستان، تحت تأثیر فرهنگ آریستوکراتیک، برای نخستین بار اندیشه مشغول تحقیق کردن و ارائه پاسخ‌هایی به مسائل انسان و جهان البته با ماهیت عقلانی شد. فلاسفه طبیعی در این دوره شروع به بحث کردن درباره دانش، عقلانیت و علوم طبیعی کردند. آنان در فضای روشنگرانه خود پیشرفت کردند و به تدریج ذهنیتی جدید در تحقیق و اندیشه ایجاد شد. تحت تأثیر این پیشرفت‌ها،

-
1. Anaximander
  2. Anaximenes
  3. Empedocles
  4. Anaxagoras
  5. Leucippus
  6. on Nature (περί φύσεως)
  7. Physician
  8. the art of medicine
  9. healer
  10. the art of healing
  11. intertwined

اندیشمندان در باب انسان نیز نظر دادند و این نظرات در باب زندگی انسان در قالب علم پزشکی خود را نشان داد. به‌طورکلی، دیدگاه‌های آنها دربارهٔ بدن انسان در دو دسته کلی جای می‌گیرد: آن دیدگاه‌ها یا معتقد بودند اندیشه و دانش در قلب قرار دارد (نظریهٔ قلب‌محوری)^۱ یا اینکه جایگاه آن در مغز است (نظریهٔ مغز‌محوری).^۲ در دستهٔ نخست، قلب به‌مثابهٔ جایگاه ذهن در نظر گرفته می‌شد؛ زیرا بر مبنای مشاهدات اولیه، زندگی بشر تا هنگامی که قلب می‌تپد، جریان دارد و به محض توقف تپش، زندگی فرد نیز متوقف می‌شد. این دیدگاه قلب‌محور توسط مصریان در سه هزار سال پیش از میلاد مسیح نیز حمایت می‌شد. دیدگاه مخالف این قلب‌محوری، معتقد بود که حافظه، دانش و تفکر ممکن است در مغز مستقر باشند؛ زیرا مبتنی بر مشاهدات اولیهٔ تجربی، حس‌هایی نظیر گفتن، شنیدن، بوییدن و چشیدن در سر قرار دارند (Celesia, 2012, pp.409-410). دیدگاه دو تن از مشهورترین فیلسوف-پزشکان یونانی در این بستر فکری قابل فهم هستند. یکی از آن دو متفکر هیپوکراتس^۳ (بقراط) (۳۷۵-۴۶۰ پیش از میلاد) است. متون بر جای مانده از هیپوکراتس^۴ همان قدر که فلسفی هستند، دربارهٔ علم پزشکی هم هستند. در مجموعهٔ هیپوکراتسی، مقالاتی با عنوان در باب پزشکی باستان^۵ و در باب بیماری‌های مقدس^۶ مثال‌های خوبی برای نشان دادن این درهم‌تنیدگی هستند. در این آثار، نویسنده یا نویسندگان در باب گرایش‌های فلسفی آن دوره (قرن پنجم پیش از میلاد) آگاهی داشتند و از آن گرایش‌ها برای تقویت رهیافت‌های تجربی^۷ در فهم سلامت و بیماری‌هایی استفاده می‌کردند که در آن دوره رایج بوده است. آنچه در پزشکی هیپوکراتسی دارای اهمیت است دیدگاه مبتنی بر پزشکی کلی‌گرای^۸ وی است. بر مبنای این کلی‌گرایی، کلیت وجود بیمار مورد توجه هیپوکراتس بوده است و براساس این، در یونان باستان گرایشی به تشریح بدن

1. Cardiocentric Theory

2. Encephalo centric Theory

3. Hippocrates(Ἱπποκράτης)

۴. Hippocratic corpus: مجموعه‌ای از حدود ۶۰ نوشتهٔ ابتدایی دربارهٔ پزشکی که منتسب به هیپوکراتس است. برخی از آن نوشته‌ها تماماً فلسفی و به‌نوعی قابل مقایسه با مواضع فلسفی پیشاسقراطیان و سوفسطائیان هستند. از جملهٔ برخی نوشته‌های این مجموعه با گرایش فلسفی می‌توان به «در باب طبیعت بشر» (On the nature of man)، «در باب رژیم غذایی» (On Regiman)، و «هوا، آب‌ها و مکان‌ها» (air, waters, places) اشاره کرد.

5. "on ancient medicine"

6. "on the sacred diseases"

7. empirical approach

8. Holistic medicine

بیمار وجود نداشته است. به‌عنوان مثال، پزشکان یونانی هیپوکراتسی برای دریافتن علت مرگ، از جسد نمونه‌برداری نمی‌کردند و آناتومی را به شاگردان خود می‌آموختند. این پزشکان، به جای تشریح جسد، خود را ملزم به شناخت عمیق از بیمار می‌کردند؛ بدین معناکه درصدد بودند دریاوند زمین‌های اجتماعی، وضع اقتصادی و خانوادگی بیمار چگونه است؟ چگونه زندگی کرده است؟ وضعیت تغذیه‌اش چگونه بوده است و... (باینوم، ۱۳۹۷، ص ۳۳).

از نگاه باینوم، یکی از نکات مهم در پزشکی هیپوکراتس این است که او اساساً جایگاه هوشیاری و دیگر فعالیت‌های ذهنی را مغز می‌داند. هیپوکراتس در این باره چنین می‌نویسد: «... و انسان باید بداند که لذت، خوشی، خنده، تفریح، غم و غصه، ترس و نومی، سوگ و ماتم از هیچ جای دیگری جز مغز نمی‌آید و به این وسیله در شرایطی خاص، ما حکمت و دانش را کسب می‌کنیم، می‌شنویم و می‌بینیم، می‌دانیم چه چیزهایی خطا و چه چیزهایی صواب، چه چیزهایی خوب و چه چیزهایی بد، چه چیزی شیرین و چه چیزی بدمزه است...» (باینوم، ۱۳۹۷، ص ۳۶). هرچند امروزه در سایه گسترش علم پزشکی اهمیت جایگاه مغز در فعالیت‌های روانی تا حد زیادی بدیهی انگاشته می‌شود، اما در یونان باستان عصر هیپوکراتس و حتی افلاطون این اطمینان به جایگاه مغز وجود نداشته است.^۱

از دیگر دستاوردهای پزشکی هیپوکراتسی آموزه اخلاط (مزاج‌ها)^۲ است. براساس این آموزه، بدن انسان متشکل از چهار خلط یا طبع^۳ است: خون،^۴ بلغم،^۵ صفرا،^۶ سودا،^۷ (Hippocrates, 1953:xlvi) و سلامت در گروی ترکیب یا آمیزش^۸ این اخلاط و بیماری در نتیجه فرمانروایی یکی از آنها^۹ می‌باشد. یونانیان برای فهم سلامت و بیماری و مسائل دیگر چهارچوبی محکم ساختند و سرانجام نظریه طبايع

۱. به‌عنوان مثال، ارسطو برخلاف افلاطون، که مغز را محل فعالیت‌های روانی می‌دانست، برای قلب در فعالیت‌های هیجانی و سایر فعالیت‌هایی اهمیت قائل بود که امروزه ذهنی دانسته می‌شوند.

2. Doctrine of Humours
3. temperament
4. blood
5. phlegm
6. yellow bile
7. black bile
8. Mixture or blending

۹. $\mu\omicron\nu\alpha\rho\chi\acute{\iota}\alpha$ / monarkhiā که حاصل ترکیب $\mu\acute{\omicron}\nu\omicron\varsigma$ (mónos) به معنای تنها (arkhós ἀρχός) (alone) به معنای حاکم، رهبر (ruler, leader) است و در مجموع به معنای فرمانروایی تک‌نفره و پادشاهی مستبد است.

را به وجود آوردند که راهنمای شناختِ شخصیت و استعداد بیماری‌ها بود. از دیگر اندیشمندانی که در این زمینه دارای تأثیر هستند می‌توان به آلکمانون^۱ اهل کروتون^۲ (قرن پنجم پیش از میلاد) اشاره کرد. او که هم‌عصر و جوان‌تر از پیساگوراس^۳ بود، بیشتر در کسوت یک پزشک شناخته شده بود تا یک فیلسوف. او معتقد بود که سلامتی یک نوع از برابری^۴ است که مابین این اضداد (مزاج‌ها) وجود دارد. برابری مورد نظر وی به واژه یونانی *isonomia* (ἰσονομία) برمی‌گردد. این واژه یونانی مرگب از ISO به معنای برابر یا یکسان^۵ به علاوه *nomos* به معنای قانون^۶ است.^۷ او در همین راستا بر تعادل نیروهای^۸ مختلف در بدن انسان اشاره می‌کند. همچنین، وی معتقد بود که ذهن و روح در مغز قرار دارد. از نظر آلکمانون اندام‌های حسی^۹ از طریق *poroi/ π'οροι* که به معنای مسیر یا کانال است^{۱۰} با مغز مرتبط می‌شوند. همچنین، آلکمانون بین فکر کردن و ملاحظه صرف^{۱۱} تفاوت قائل بود. در یک اعلام نظر دیگر، خالسیدئوس^{۱۲} گزارش می‌دهد که آلکمانون معتقد بود که مغز بخش مسلط^{۱۳} و بنیادی^{۱۴} قدرت نفس است. آیتیوس^{۱۵} نیز می‌گوید آلکمانون قوه حاکم^{۱۶} را در مغز می‌داند. براساس این، وی را باید نخستین فیلسوف-پزشک یونانی دانست که پس از هیپوکراتس و به شکلی دقیق‌تر، شناخت^{۱۷} را به مغز نسبت می‌دهد (Preus, 2015).

-
1. Alcmaeon
  2. Croton
  3. Pythagoras
  4. isonomia
  5. equal
  6. law

۷. این واژه بیشتر به جهت استفاده افلاطون از آن برای اشاره به برابری حقوق سیاسی مورد توجه قرار گرفته است (Preus, 2015, p.209).

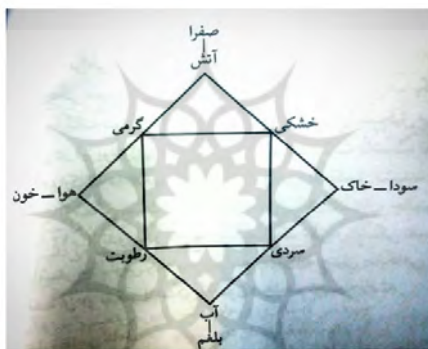
8. dynameis
9. sensory organs

۱۰. واچلر (watchler) معتقد بود که ترجمه لاتین *poroi* واژه *pori* است که به واژه کانال‌ها (channels) قابل ترجمه است و می‌توان مسیر و راه (path) را نیز برای آن به کار برد.

11. perceiving
12. chalcidius
13. Hegemonic
14. principal
15. Aetius
16. governing faculty
17. Cognition

۲۰۱۵، p. ۴۰) و برای مغز جایگاهی برتر نسبت به دیگر اعضای بدن قائل است.

بیان جزئیات و مفردات اصلی پزشکی یونانی در اینجا از دو جهت دارای اهمیت محسوب می‌شود: از یک سو، این ویژگی‌ها پیوند پزشکی را با فلسفه طبیعی یونانی نشان می‌دهد. در چهارچوب علوم شناختی، این پیوند را در قالب رابطه نگاشت بین حوزه مبدأ و حوزه مقصد (هدف) در نظر می‌گیریم. براساس این، بر آن هستیم که طبیعت و اصول اساسی آن چون حوزه مبدئی هستند برای شناخت بدن انسان، از نظر باینوم، این رابطه از طریق انطباق خصوصیت مزاج‌ها، که عبارت‌اند از: حرارت، برودت، بیوست و رطوبت، با چهار عنصر طبیعت که در فلسفه طبیعی پذیرفته شده بوده است، یعنی چهار عنصر هوا، آتش، زمین و آب قابل فهم است. این انطباق در کتاب باینوم در قالب تصویر زیر مجسم شده است:

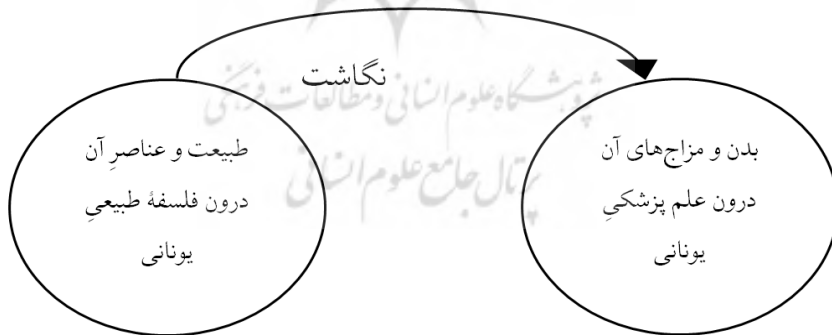

شکل ۲. انطباق خصوصیت مزاج‌ها و عناصر طبیعت

در تفاسیر سنتی از فلسفه افلاطون این انگاره تعادل در پزشکی یونان، انعکاس زمینی نظم کیهانی^۱ در اندیشه افلاطون است؛ همان‌گونه که در تیمائوس (53b-47c) بدن انسان به مثابه جهان خرد^۲ با نظم کلان کیهان^۳ هماهنگ می‌شود، تعادل مزاج‌ها بازتاب فرمان هستی برای هم‌نوایی با عدالت کیهانی^۴ است. بنابراین، پزشکی نزد افلاطون حلقه واسط میان بدن (به‌مثابه جزء) و نظم کلان^۵ (به‌مثابه کل) است. مبتنی بر این انطباق، همان‌طور که برهم خوردن تعادل عناصر جهان باعث برهم خوردن نظم طبیعت

1. Cosmos
2. Microcosm
3. Macrocosm
4. Dikaiosynē

می‌شده است، پزشکی مبتنی بر مزاج‌ها، موضوع اعتدال و توازن را به‌مثابه علت اصلی سلامتی در نظر می‌گرفت. در همین راستا، عدم تعادل، کم یا زیاد شدن یا نقص یک یا چند عنصر سبب بیماری می‌شد (باینوم، ۱۳۹۷، ص ۳۹-۴۱). تئودور گمپرتس^۱ این انطباق را با واژه تأثیرات متقابل توضیح می‌دهد و معتقد است: این تأثیرات متقابل را باید در روح و روش پژوهش دانست. از نگاه گمپرتس، اعتقاد فیلسوفان یونانی بر این بوده است که «آدمی چون جزئی از طبیعت است، شناخت او بدون شناخت طبیعت ممکن نیست. مهم‌ترین وظیفه ما تحصیل شناختی کلی از فرایند کیهانی است و همین که به این شناخت نائل شدیم، کلید لازم برای [فهم] پنهانی‌ترین زوایای علم طب را به‌دست آورده‌ایم» (گمپرتس، ۱۳۷۵، ص ۳۰۳). همان‌طور که پیش از این اشاره شد، این دیدگاه از نگاه علوم شناختی بیشتر از آنکه در قالب هم‌جنسی طبیعت و انسان تعبیر شود، در یک نگاه استعاری و منطبق با نگاه‌های استعاری و در چهارچوب نظام مفهومی انسان قابل فهم و خوانشی جدید است. شناخت طبیعت از آن جهت که جزء نخستین چیزهایی است که انسان با آن در ارتباط است و ازسویی دیگر، از آن جهت که، در بیانی زلّری، شناخت آن دارای اهمیت عملی در زندگی روزمره بوده است، به‌عنوان مبنایی برای شناخت بدن انسان مورد استفاده (غالباً) ناخودآگاهانه قرار می‌گیرد. این نگاه مبتنی بر فرضیه‌های علوم شناختی در قالب شکل ۳ نشان داده شده است.

شکل ۳. نگاشت شناختی فلسفه طبیعی بر پزشکی یونان باستان

1. Theodor Gompertz

تا به اینجا عمده تمرکز ما در این فصل، بر نشان دادن امکان و چگونگی برقراری ارتباط شناختی بین فلسفه طبیعی یونانی و پزشکی در یونان باستان بود و نشان دادیم که با بررسی متون موجود در هر دو حوزه فلسفه (در نزد ثالس، آناکسیمندر و...) و فلسفه-پزشکی (هیپوکراتس و آلکمانون) چگونه دستامده‌های آنچه که فلسفه طبیعی یونانی می‌نامیم (با روش مبتنی بر مشاهده) بر پزشکی نزد یونانیان دارای تأثیر بوده است؛ تأثیری که در پی آن کل ساختار بدن انسان در پزشکی، بر مبنای طبیعت و عملکرد اجزای آن و اهمیت تعادل در آن فهمیده می‌شود. اهمیت درک این استعاره کلان در یونان باستان (که نمودار آن قبل تر ترسیم شده است) از آن جهت است که مبنایی برای فهم ماهیت استعاری فلسفه سیاسی افلاطون می‌باشد؛ چیزی که ما در این پژوهش، متأثر از جرج لیکاف و مارک جانسون، آن را علوم شناختی فلسفه سیاسی افلاطون می‌نامیم. براساس این، در بخش اول از آنچه که تسلسل شناختی می‌نامیم، طبیعت (در فلسفه طبیعی یونانی) مبنایی برای فهم بدن (در علم پزشکی یونان باستان) قرار گرفت. در بخش دوم، که از یک دیدگاه دارای اهمیت بیشتری در جهت فرضیه این پژوهش است، سازوکار ارتباط شناختی-استعاری بین علم پزشکی یونان باستان و فلسفه سیاسی افلاطون با ارجاع به متن پولی‌ته‌نیا نشان داده خواهد شد. درک یونانیان باستان از بدن انسان، که بخش عمده آن در علم پزشکی به دست آمده بود، در هم‌پرسه پولی‌ته‌نیا به دفعات مورد اشاره قرار گرفته است. در ادامه این فصل ما با هدف نشان دادن پیوند پزشکی و فلسفه سیاسی افلاطون در خلال ذکر اشارات افلاطون به پزشکی، سعی می‌کنیم تا شاکله کلی علم پزشکی را در پولی‌ته‌نیا و سپس نگاشت آن علم بر فلسفه سیاسی افلاطون را نشان دهیم.

۴. علم پزشکی در پولی‌ته‌نیا: علوم شناختی فلسفه سیاسی افلاطون

در شماره ۳۳۲a سقراط، در جریان بحث درباره عدالت و چیستی آن، از فن پزشکی نام می‌برد. در ۴۰۴e نیز سقراط ضمن بحث از تعادل و تربیت جسمی^۱ و تربیت روحانی^۲ ادعا می‌کند که به لحاظ فیزیکی یک پاسدار نباید از همه مواد غذایی بدون تعادل و ملاحظه استفاده کند و در تربیت نفس نیز نباید به اشعار چندوزنی^۳ گوش فرا دهد. این دیدگاه نشان‌دهنده اهمیت تعادل در جسم جهت حفظ سلامتی است.

---

1. physical training
2. soul training
3. poly harmonic

باز در همان‌جا (404e) سقراط ضمن بیان این گزاره که در موسیقی، پیچیدگی به‌وجودآورندهٔ عدم تعادل است،^۱ این عدم تعادل را باعث برهم خوردن نظم و سبب بروز بیماری می‌داند. همان‌گونه‌که در طبیعت برهم خوردن تعادل اجزای تشکیل‌دهندهٔ آن موجب برهم خوردن تعادل در طبیعت می‌شود. همچنین، سقراط در باب برهم خوردن تعادل در بدن انسان در قالب یک تشبیه سخن به‌میان می‌آورد. او از افرادی نام می‌برد که به دلیل رژیم نامناسب غذایی بدنشان چون تالاب‌های بی‌حرکتی^۲ مملو از گازها و سردی^۳ شده است و نیازمند آن است تا شاگردان آسکلپیادس^۴ از واژگانی چون نفخ^۵ یا زکام^۶ برای توصیف آن استفاده می‌کند (405d). در 410b و 411a سقراط باز هم به مسئلهٔ تعادل در طبیعت پاسداران اشاره می‌کند. از نظر او یک پاسدار باید در خویشتن‌داری^۷ و شجاعت به یک هماهنگی برسد. به نظر می‌رسد در اینجا نیز حالتی از تعادل مدنظر سقراط است. همچنین، در 425e و 426a افرادی که در جامعهٔ خود مدام قانون جدید وضع می‌کنند را مردمی بیمار^۸ توصیف می‌کند که به دلیل عدم تعادل و افراطی‌گری^۹ نمی‌خواهند روش زندگی بدشان را رها کنند. همان‌طورکه پیش از این اشاره شده است، آوردن هم‌زمان دو واژهٔ عدم تعادل و میانه‌روی و بیماری نشان‌دهندهٔ یک فرضیهٔ اساسی در پزشکی یونان باستان است و آن هم اینکه عدم تعادل منجر به بیماری می‌شود. در ادامهٔ همین فرضیه، سقراط در 426c تا 426d این وضعیت بیماری در یک شخص را با وضعیت یک شهر^{۱۰} مقایسه می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که همان چیزهایی که در یک شهر باعث ایجاد بیماری می‌شود، در شهر نیز به‌همان شکل عمل می‌کند.

در 444e سقراط مجدداً به بحث سلامتی در جسم و عدالت بازمی‌گردد. از نظر او عدالت یک

1. complexity engendered intemperance
2. stagnant swamp
3. phlegm
4. Asclepiades
5. flatulence
6. catarrh or flux
7. temperance
8. sick people
9. intemperate

۱۰. در متن پولی‌ته‌نیا، ترجمهٔ ریو (Reeve) و همچنین، در متن یونانی-انگلیسی منتشر شده در کتابخانهٔ کلاسیک (The LOEB classical library) از شهر (city) در مقابل پولیس یونانی استفاده شده است. در ترجمهٔ محمدحسن لطفی نیز هم از شهر و هم از پولیس در ترجمهٔ این واژه استفاده شده است. ما نیز در متن از هر دو واژهٔ پولیس و شهر استفاده کرده‌ایم.

گونه از سلامتی به نظر می‌رسد که [در آن] موقعیت خوب نفس^۱ نمایان است و فساد و بی‌عدالتی به نظر یک بیماری است. در ادامه این شماره چنین آمده است: «سلامتی^۲ عبارت است از روابط عناصر^۳ روح با بخش حکمران^۴ و هدایت شدن به وسیله آن در حالی که بیماری عبارت است از ایجاد روابط مبتنی بر حکمرانی و یا حاکم شدن یکی از عناصر [غیر حکمرانِ نفس] در مخالفت با طبیعت [آن بخش]». (444d). براساس این، عدالت در نفس عبارت است از برقرار ساختن روابطی مبتنی بر حکمرانی و فرمانبری از یکی از اجزای نفس در راستای طبیعتش. تأکید سقراط بر وحدت و یگانگی در شهر و بزرگ‌ترین خیر^۵ دانستن آن (در برابر بزرگ‌ترین شر که عبارت است از پاره پاره ساختن آن) بر بدن‌انگاری شهر قابل ارجاع است. شاهد بر این مدعا، در همین بخش از هم‌پرسه آنجایی است که سقراط شهر را با یک شخص واحد^۶ مقایسه می‌کند و می‌گوید که بهترین جامعه وحدت‌یافته آن است که در آن تقریباً تمامی اعضا مفاهیم «مالِ من» و «مالِ غیر» را بر چیزهای یکسان و اصول بنیادین یکسان می‌نهند. همان‌طور که یک شخص آنگاه که انگشتش را می‌برد، نفس و جسمش با هم در یک پیوند و هم‌صدا^۷ با عضو آسیب‌دیده احساس درد می‌کنند.^۸ دیدگاه‌هایی موازی با این، در 564b9 نیز وجود دارد. در این شماره نیز سقراط، آن زمان که از دلایل فروپاشی شهرهای آلیگارشیک و دموکراسی سخن می‌گوید، این فروپاشی را بر دوش افرادی می‌نهد که او آنها را افراد افراط‌گر^۹ و بیکاره می‌نامد. و سپس می‌گوید این افراد «... شبیه دو مزاجِ بلغم و صفرا هستند که [عدم تعادل در آنها باعث رخ دادن بیماری است]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. fine and good state of soul
2. Health
3. elements
4. mastering
5. largest good
6. tears it apart
7. single person
8. unison

۹. این فقره از هم‌پرسه یادآور آیات سعدی است، آنجا که می‌شیراید:

بنی آدم اعضای یک پیکرند   که در آفرینش، ز یک گوهرند
چو عضوی به درد آورد روزگار   دگر عضوها را نماند قرار

10. extravagance

و سپس پزشکانِ خوب^۱ را در کنارِ قانونگذار^۲ خوب قرار می‌دهد که موظف هستند مراقبِ حفظِ تعادل در شهر باشند». این سیرِ استدلالی در 567e5 نیز ادامه پیدا می‌کند، آنجا که سقراط حاکمِ مستبد^۳ را با یک پزشک مقایسه می‌کند. از نظر سقراط حاکمِ مستبد برخلافِ یک پزشک عمل می‌کند؛ زیرا یک پزشک هنگامِ معالجهٔ یک تن بیمار بدترین جزء را جدا می‌کند و بهترین را باقی می‌گذارد؛ اما یک حاکمِ مستبد دقیقاً عکسِ این عمل می‌کند [یعنی همهٔ خوب‌ترین‌ها را به طریقی حذف می‌کند و بدترین‌ها را نگه می‌دارد].

از شمارهٔ 585a9 تا 585b4 در مقایسهٔ سقراط بین حالتی از نفس و جسم، به نوعی دیگر مبنا قرار گرفتنِ بدن برای دستگاه فلسفی افلاطون نمایان شده است. توضیح آنکه، در اینجای هم‌پرسه، سقراط گرسنگی و تشنگی را خلأهایی^۴ مرتبط با شرایط بدن و سپس براساس این تجربهٔ جسمانی، جهل^۵ و فقدانِ دانش^۶ را یک‌جور از خلأ در ارتباط با حالتِ نفس^۷ می‌داند. سقراط در انتهای این بخش نیز چنین می‌گوید: «آیا مگر انسان‌ها زمانی که تغذیه می‌کنند یا دانشی به دست می‌آورند پُر^۸ نمی‌شوند؟» این عبارات از آن جهت دارای اهمیت است که نشان‌دهندهٔ نسبتِ جسم و نفس نزد افلاطون است. دانش همچون خوراکی است که در نفس (همچون غذا در جسم) فضایی را اشغال می‌کند. با توجه به این می‌بینیم که چگونه یونانیان باستان، جسم و تغذیه را به‌عنوان حوزةٔ مبدئی برای شناخت و درک بنیادی‌ترین اصولِ فلسفی به کار می‌بردند. اما در استدلال‌های افلاطون در سرتاسرِ هم‌پرسه این جایگاه مبنایی برای بدن وجود ندارد. استدلالِ کلیِ سقراط این است که چیزهایی که برای تغذیهٔ بدن مورد استفاده قرار می‌گیرند، از واقعیت و حقیقت دورتر هستند تا چیزهایی که دانش و نفس می‌نامیم. براساس این، جسم از نفس، از نظر دسترسی به معرفت، جایگاه پایین‌تری دارد.

-
1. good doctors
  2. law giver
  3. tyran
  4. emptiness
  5. foolishness
  6. lack of knowledge
  7. state of the soul
  8. filled

سقراط در 585d1 می‌گوید: "آیا تو این حکم کلی^۱ را می‌پذیری که انواعی که در ارتباط با مراقبت^۲ از بدن هستند، نسبت به آن انواعی که در جهت مراقبت از روح هستند، در حقیقت^۳ کمتر مشارکت دارند؟" در این فقره از استدلال افلاطون، هر آنچه حسی است از حقیقت دور است و آنچه که در ارتباط با نفس است نزدیک به حقیقت است. حال آنکه در علوم شناختی، همان‌طور که پیش از این اشاره شده است، مبنای کلی آنچه که حقیقت نامیده می‌شود، اساساً جسمانی است. براساس این، بدن نه تنها در فاصله از حقیقت قرار ندارد، بلکه مبنای شناختی برای شکل‌گیری حقیقت است.

در شماره 609a سقراط درباره آفت یا بیماری^۴ هر چیزی سخن به میان می‌آورد. در این بخش نکته‌ای دارای اهمیت است و آن اینکه، در اینجا نیز می‌بینیم که سقراط آفت یا بدی یک چیز را در کنار واژه بیماری آورده است. این بدان معناست که، همان‌طور که تا اینجا در پی نشان دادن آن بودیم، بدن انسان و تصویر علم پزشکی یونان از آن به‌عنوان حوزه مبدأ شناخت و فهم افلاطون از پولیس در پولی‌ته‌نیا بوده است. تا اینجای این نوشته این نگاه استعاره‌ای را در یکی از ابعاد آن مورد بررسی قرار دادیم. طبق آن، پولیس به‌مثابه بدنی فهم شده است که در آن سلامتی به معنای تعادل و عدم تعادل سبب‌ساز بیماری است. در نمودار زیر کوشیده‌ایم ادعای یادشده را محسّم کنیم.

شکل ۴. نگاه استعاره‌ای بدن بر پولیس

1. generally true
2. care
3. True
4. badness or sickness

نمودار پیش‌گفته نشان‌دهنده نقش شناختی تصوّر یونانیان از سلامتی بدن، در فهم شالوده اصلی پولیس است. آنچه که در ادامه خواهیم آورد، در راستای همین استعاره فلسفه سیاسی افلاطون (در پولی‌ته‌یا)، یعنی استعاره پولیس انسان است می‌باشد. اما می‌کوشیم جنبه دیگری از نگاشت‌های استعاری این استعاره شناختی را با ارجاع به متن پولی‌ته‌یا نشان دهیم؛ جنبه‌ای که بر نقش بخش‌بندی بدن در قالب ایده مزاج‌های چهارگانه تأکید و توجه دارد. پیش‌تر اشاره شد که یکی از دیدگاه‌های برجسته در پزشکی یونان، مبحث مزاج‌های چهارگانه است؛ خون، بلغم، صفرا و سودا. تعادل در این مزاج‌ها به معنای سلامتی و عدم تعادل در آنها (یعنی غلبه یکی بر دیگر مزاج‌ها) به معنای بیماری است. در واقع، اگر خواهیم دقیق‌تر بیان کنیم، باید بگوییم ابتدا این فلسفه طبیعی بود که با توجه به و مشاهده آنچه که قابل دیدن بود؛ یعنی آب، خاک، آتش و هوا و اهمیت تعادل میان آنها بدن انسان را با همان مقتضیات دارای معنا می‌کرده است و در نتیجه، نزد هیپوکراتس و آلکمانون، آموزه مزاج‌های چهارگانه مطرح شد.

بخش دوم نگاه استعاری ما به فلسفه سیاسی افلاطون مبتنی بر این فرضیه است که این دیدگاه در باب بخش‌بندی بدن در قالب مزاج‌های چهارگانه و اهمیت سر (خرد) در شالوده فلسفه سیاسی افلاطون قابل مشاهده است و باید آن را مبنایی برای فهم افلاطون از سیاست دانست. قیاس خط^۱ به‌مثابه شالوده فلسفه افلاطون، به‌خوبی نشان‌دهنده این تأثیر است. بر مبنای این قیاس، می‌توان عالم (جهان محسوسات و جهان مفهومی) را در راستای یک خط مستقیم دید. در یک سر این خط جهان محسوس^۲ قرار دارد. این جهان محسوس خود دارای درجه‌بندی است؛ در یک‌سو چیزهایی قرار دارند که باید آنها را سایه‌ها^۳ و انعکاسات چیزها در آب نامید (آنها خود چیزها نیستند؛ بلکه انعکاس و تصویری از آنها هستند). در بخش دیگر این جهان محسوسات، و در مرتبه‌ای بالاتر از آن انعکاسات، اصل‌ها قرار دارند؛ یعنی اصل آن تصاویر و انعکاس‌هایی که در بخش اول به آن اشاره شد. این بخش شامل حیوانات اطراف ما، همه گیاهان و تمام مصنوعات موجود در جهان^۴ است.

1. The line analogy

2. visible

3. shadows

4. The whole class of manufactured things

مشابه با بخش‌های این جهان محسوسات، جهان مفهومی^۱ قرار دارد که می‌توان آن را عالم تفکر^۲ خواند. موازی با انعکاسات اشیاء در جهان محسوسات، در جهان تفکر نیز بخشی وجود دارد که حیطة تحقیقات مبتنی بر فرضیات^۳ نامیده می‌شود. این بخش، پیشرفتی به سوی اصل نخستین^۴ ندارد و بیشتر مبتنی بر استنتاجات است. بخش دیگر این عالم تفکر، برخلاف بخش اول، مسیری به سوی اصل نخستین غیر فرضی^۵ دارد و هرچند از فرضیات آغاز می‌کند؛ اما، برخلاف بخش قبل، از تصاویر استفاده نمی‌کند (510a).

سقراط در پایان کتاب ششم (511e)، این چهار بخش از قیاس خط را با چهار بخش از فعالیت نفس آدمی مقایسه می‌کند: فهمیدن^۶ ویژه بالاترین طبقه است. اندیشه^۷ ویژه طبقه دوم، گمان^۸ خاص طبقه سوم و تصور^۹ خاص طبقه چهارم است. مبتنی بر آنچه که تا اینجا درباره جایگاه بدن ذکر شده است، نسبت (شناخت‌آفرینی) آن در فلسفه افلاطون به طور کلّ و فلسفه سیاسی او به طور ویژه را در شکل زیر می‌توان نشان داد.

1. intelligible

۲. محمدحسن لطفی واژه intelligible را به «عالم تفکر» ترجمه کرده است.

3. inquiry on hypothesis

4. first principle

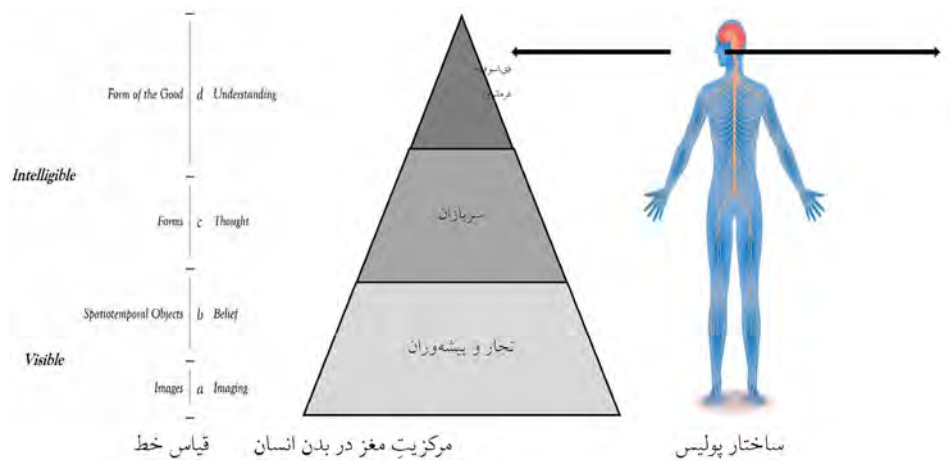
5. unhypothetical first principle

6. understanding

7. thought

۸. (belief/doxa (Δόξα) که به معنای دو کو موی (dokei moi) است و درواقع، به معنای «آنچه بر من پدیدار شده است» می‌باشد. لذا دوکسا هرچند خیالی نیست، اما درواقع، چیزی معتبر برای همگان نیز نیست (رپ، ۱۳۹۹، ص ۲۲۰-۲۲۱).

9. imagination

شکل ۵. مبنای شناختی بدن در تمثیل خط و شاکله پولیس در فلسفه افلاطون

این قیاس و تقسیم جهان، از جهت چگونگی فهم آن توسط انسان، با چهار بخش فعالیت نفس آدمی دارای تناسب است. همچنین، در نگاه افلاطون، هریک از این مراحل شناخت دارای یک طبقه (a) (۵۴۴) از مردم در پولیس است که آن مرحله را نمایندگی می‌کند. طبقه فیلسوف-فرمانروا که در حوزه مفهومی و در راستای فهمیدن صورت نیک^۱ هستند. طبقه پاسداران که از دیگران به این صورت نیک نزدیک‌ترند و در حوزه اندیشه قرار می‌گیرند. طبقات دیگر پولیس، از جمله تجار و پیشه‌وران در حوزه جهان محسوسات باقی می‌مانند. براساس این، هرچه از بالا به پایین می‌آیم از جهان مفهومی و غیرحسانی دور و به جهان محسوسات نزدیک‌تر می‌شویم. همچنین، با حرکت از بالا به پایین طبقاتی از مردم پولیس را می‌بینیم که به ترتیب از فهم جهان مفهومی دور شده و به دنیای حسی و محسوس نزدیک‌تر می‌شوند. در دیدگاه افلاطون، قیاس خط تنها وجه توصیفی ندارد؛ بلکه در دل آن، تأکیدی بر اهمیت دنیای مفهومی در مقابل دنیای محسوس وجود دارد و این تأکید در اهمیت فرمانروایی خرد در نفس و همچنین فیلسوفان در پولیس نمایان است. شاکله کلی این دیدگاه، همان‌گونه که در بالا مشاهده می‌شود، باز هم به پزشکی یونانی و درک آن از بدن انسان بازمی‌گردد. همان‌طور که پیش از این اشاره شد، در دیدگاه‌های هیپوکراتس

1. form of good

و به‌ویژه الگماتون درباره بدن انسان، سر، از آنجایی که اعمالی چون دیدن و سخن گفتن در آن انجام می‌شود، دارای اهمیت زیادی بوده است. براساس این نیز، مغز به‌عنوان قوه حاکم در نظر گرفته می‌شده است و البته جایگاه آن در سر بوده است. یادداشت نکته‌ای در اینجا لازم به نظر می‌رسد و آن اینکه این نوع نگاه به فلسفه سیاسی افلاطون (مبتنی بر برقراری نسبت میان بدن و پولیس) در دیدگاه‌های دیگری نیز مطرح شده است. به‌عنوان مثال، در یک دیدگاه^۱ به این موضوع اشاره شده است که افلاطون دولت خود را در یک نسبت با بدن^۲ ساخته است و سپس به سه‌گانه مغز، قلب و شکم^۳ اشاره دارد که به ترتیب عقل و دانش، شجاعت و خشونت و میل و آرزو از هریک از این اعضای بدن نمادپردازی شده است و بر طبقات فیلسوفان، پاسداران و کارگران و پیشه‌وران دلالت دارد. این دیدگاه هرچند تا حدی بر چگونگی شکل‌گیری فلسفه سیاسی افلاطون اشاره دارد؛ اما به نظر می‌رسد، از آنجاکه ناتوان در پاسخ دادن به برخی پرسش‌های مهم در باب برقراری این نسبت‌هاست، چندان مبتنی بر یک نظریه منسجم نیست و بیشتر برآمده از دیدگاه‌هایی است که عمدتاً برآمده از متن پولی‌ته‌نیا بوده و فاقد بنیانی نظری برای پاسخ به چالش‌ها می‌باشد؛ پرسش‌هایی نظیر اینکه چرا اساساً باید بدن (یا همان ارگانسیم) به‌عنوان حوزه مبدأ قرار گیرد؟ یا اینکه دیدگاه‌های به‌طور ویژه پزشکی یونانی چه تأثیری در شکل گرفتن این نسبت داشته است؟

همچنین، در این دیدگاه‌ها، عموماً بر اهمیت آموزه مزاج‌ها و تعادل آنها و بازتاب آن هیچ‌التفاتی وجود ندارد و طرح این نسبت بین بدن و پولیس در حد یک فرضیه، بدون تلاش برای اثبات آن با ابتدائی بر یک نظریه، رها شده است و پرسش‌های تخصصی بسیاری را بدون پاسخ رها می‌کند. اما نقطه قوت پژوهش پیش‌رو، بهره‌مندی از چهارچوب نظری کلان علوم شناختی و نظریه استعاره‌های شناختی است که نه تنها در پی پاسخ دادن به پرسش‌هایی ریزبینانه است، بلکه در تلاش است تا بازخوانی شناختی‌ای از فلسفه سیاسی افلاطون ارائه دهد و به پرسش‌های دیرین در باب فلسفه سیاسی افلاطون پاسخ‌هایی مبتنی بر دستاوردهای علوم شناختی جدید ارائه دهد.

---

۱. نمونه‌ای از این دیدگاه‌ها در www.scholarshipsads.com/blog/platos-ideal-state قابل دسترسی است. نمونه‌های دیگری نیز از این قبیل وجود دارند که هیچ‌یک چیزی فراتر از نکات مطرح‌شده در نشانی فوق ندارند.

2. organism

3. Belly

براساس این، می‌بینیم همان‌طور که سر از نظر پزشکی دارای اهمیت بیشتری بوده است، در فلسفه افلاطون نیز، جهان اطراف انسان، از آن نظر که چگونه به فهم درمی‌آیند، دارای درجه‌بندی از نظر اهمیت بودند. هرچه از بالا به پایین می‌آییم از درجه اهمیت کاسته می‌شود، همان‌طور که در بدن انسان، هرچه از سمت سر پایین‌تر می‌آییم اهمیت اجزا (از جهت ایفای نقش در کنترل بدن) کمتر می‌شود. بر همین مبنا، همان‌طور که در قیاس خط منقسم افلاطون می‌بینیم، هرچه که از سمت بالا به پایین این خط نزدیک‌تر می‌شویم، از حوزه معنا و فهم، و آنچه که می‌توان آن را حوزه اپیستمه نامید، دور می‌شویم و به آنچه که متعلق دریافت با اندام‌های حسی است (یادآور شدیم که افلاطون آن را *aisthēseis / αἰσθησις* می‌نامد که همان ادراک حسی^۱ است) نزدیک‌تر می‌شویم. در نظر افلاطون هر آنچه که در حوزه اپیستمه قرار می‌گیرد نیازمند فهمیده شدن با ابزارهای عقلی و منطقی است که جایگاه قوه توانا برای فهمیدن آن نیز سر است. بر این مبنا می‌بینیم که چگونه اهمیت سر و جایگاه آن، از آن نظر که مغز، بینایی و سخن گفتن در آن قرار دارد، موازی با بالاترین نقطه در قیاس خط است که با مفهوم سروکار دارد و پس از آن هرچه به سمت پایین این خط منقسم حرکت می‌کنیم (و به موازات آن از سر در بدن به سمت پایین بدن حرکت می‌کنیم) از عالم مفهوم و مثال دورتر شده و به جهان اشیای محسوس نزدیک‌تر می‌شویم. به همان ترتیب که براساس دیدگاه‌های علم پزشکی باستان، کنترل اصلی بدن در سر است (یعنی بخش با اهمیت‌تر بدن) و هرچه از سمت سر به پایین بدن حرکت می‌کنیم، غالباً اجزا درگیر اموری جسمانی‌تر و مادی‌تر هستند. می‌بینیم که دریافت‌های پزشکی یونانی از بدن، به ویژه دیدگاه‌های این علم درباره جایگاه و اهمیت مغز و همچنین، آموزه مزاج‌های چهارگانه، به عنوان علمی متأثر از روش‌ها و دیدگاه‌های فلسفه طبیعی پیشاسقراطی تا چه اندازه می‌تواند در تقسیم جهان آن‌گونه که توسط انسان درک می‌شود و همچنین، در درک پولیس نزد افلاطون در هم‌پرسه پولی‌ته‌نیا مؤثر باشد و مبنایی (حوزه مبدأ) برای شناخت سیاست (حوزه مقصد یا هدف) قرار گیرد. حال به نمونه‌هایی از بازتاب اهمیت سر (قوه‌ای که اساساً در بدن حاکم است و دارای این قابلیت است که به فهم صورت خوبی نائل شود) در فلسفه سیاسی افلاطون و به‌طور ویژه در متن پولی‌ته‌نیا، اشاره می‌کنیم. اما پیش از آن لازم است به یک نکته مهم اشاره کنیم و آن اینکه جایگاه فرمانروایی فیلسوف در رأس پولیس، تنها با استعاره مغز به‌مثابه مرکز فرماندهی بدن

---

1. perception

قابل فهم نیست؛ این جایگاه در واقع، تجسم نقش عقل^۱ در سلسله مراتب هستی است. همان‌گونه که در قوانین (965c) تأکید می‌شود، حاکم فیلسوف واسطه زمینیان برای اتصال به عقل کیهانی است. بنابراین، استعاره پزشکی صورت محسوس این حقیقت متافیزیکی را آشکار می‌کند، نه آنکه خود بنیاد آن باشد. همان‌طور که پیش‌تر آمد، سقراط ضمن برقراری یک نسبت میان فرد و پولیس، پولیس را (به موازات بخش‌های نفس) دارای طبقاتی می‌داند. در 441a سقراط ضمن برقراری یک نسبت نفس را دارای سه بخش می‌داند؛ همان‌گونه که پولیس نیز دارای سه بخش عمده است که عبارت‌اند از: طبقه کسبه و مزدوران،^۲ طبقه دست‌یاران^۳ و اهالی اندیشه.^۴ این تقسیم‌بندی با توجه به آنچه که پیش از این درباره تأثیر پزشکی یونانی در حوزه اهمیت سر در بدن و سپس نگاهت مفهومی آن در فلسفه سیاسی افلاطون به صورت اهمیت جهان مفهومی و اهمیت خرد به‌عنوان ابزار شایسته درک آن جهان مطرح شده بود، مورد بررسی قرار گرفت.

در همین راستا، فرض ما در اینجا نیز این است که اهمیت بدن و شناسایی آن با مزاج‌های چندگانه و همچنین، اهمیت یافتن تعادل در این مزاج‌ها در فهم پولیس به‌عنوان یک موجود دارای اجزا که البته تعادل در آن (در قالب آنچه که در فلسفه افلاطون با واژگانی چون دی‌کایسونه به‌معنای عدالت و همچنین سوفروزونه به معنای خویش‌داری و اعتدال شناخته می‌شود) دارای اهمیت حیاتی است، نشان‌دهنده آن چیزی است که پیش از این علوم شناختی فلسفه سیاسی افلاطون نامیدیم. همچنین، آموزه فیلسوف-فرمانروا در نزد افلاطون، در قالب درکی مثبتی بر اهمیت سر در بدن است. بر این مبنا همان‌طور که در پزشکی یونانی سر از نظر اینکه جایگاه مغز شمرده شده و همچنین عمل دیدن، شنیدن و سخن گفتن در آن به وقوع می‌پیوندد، دارای اهمیت است، نزد افلاطون، نخست خرد از آن جهت که تنها ابزار فرد برای فهمیدن جهان مفاهیم است، دارای اهمیت است و دوم، در پولیس نیز، آن طبقه که توانایی استفاده از خرد، در بهترین شکل را دارا هستند در رأس^۵ پولیس قرار می‌گیرند و سپس جریان یافتن

1. Nous

2. money making

3. auxiliary

4. deliberative

۵. واژه «رأس» در زبان عربی به‌معنای «سر» است. می‌بینیم که چگونه فهم استعاری در زندگی روزمره ما جریان دارد.

عدالت و همچنین، خویشن‌داریِ هریک از طبقات در سامان یافتنِ پولیس دارای اهمیت است. درست همان‌گونه‌که تعادل مزاج‌ها یا بخش‌های بدن ضامن سلامتیِ بدن دانسته می‌شدند. باوجوداین، باید در نظر داشته باشیم که وقتی افلاطون پولیس را با بدن انسان مقایسه می‌کند (مثلاً در 444d) هدفش صرفاً تشبیه سیاسی-پزشکی نیست؛ بلکه تأکید بر این است که عدالت در شهر، بازآفرینیِ نظم مُثُلِ عدالت در عرصهٔ خاکی است. تعادل طبقات شهر (حاکمان، پاسداران، تولیدکنندگان) همان‌قدر برای سلامت پولیس ضروری است که تعادل اخلاط برای بدن، اما این ضرورت ریشه در الگوی فواتاریخیِ مُثُل دارد که در پولی‌ته‌نیا (500) و تیماوس (29c-30a) شهر آرمانی را نگارگریِ آسمانی بر صفحهٔ زمین می‌خواند. بر این مبنا و پس از بررسی‌های یادشده که مبتنی بر مؤلفه‌های بنیادیِ علوم شناختی صورت گرفته است، می‌توان سیر و نتیجهٔ آنچه که در مطالب پیشین آمده است را در موارد زیر خلاصه کرد:

الف) این پژوهش با اتکا به اصول علوم شناختی، به‌ویژه استعاره‌های مفهومی، نشان می‌دهد که چگونه فلسفهٔ طبیعی یونان باستان بر شکل‌گیری پزشکی اولیه تأثیر گذاشت. روش مشاهده و انگاره‌هایی مانند عناصر چهارگانه و تعادل آنها، از فلسفهٔ طبیعی به پزشکی راه یافتند؛ زیرا بسیاری از پزشکان یونانی، همچون آلگمائون، در عین حال فیلسوف-دانشمند بودند. از منظر علوم شناختی، این انتقال معرفت را می‌توان نوعی نگاشت استعاری دانست؛ بدین معنا که شناخت محسوسات طبیعت، مبنای درک بدن انسان شد، به‌ویژه در شرایطی که کالبدشکافی رایج نبود و بدن همچنان موضوعی رازآلود به شمار می‌رفت. این نگاشت استعاری نخست، از طبیعت به بدن، بنیان یک چارچوب شناختی مشترک را پدید آورد. در گام دوم، همان دستگاه مفهومی پزشکی یونان باستان، با ویژگی‌هایی چون اهمیت تعادل مزاج‌ها (برگرفته از پزشکی هیپوکراتی و آلگمائون) و جایگاه مغز به‌عنوان مرکز تفکر، به‌عنوان حوزه مبدأ برای فهم ساختار پولیس در پولی‌ته‌نیا افلاطون عمل کرد. بدین ترتیب، ساختار مفهومی فلسفه سیاسی افلاطون از طریق استعاره‌های پزشکی قابل تحلیل است و پیوندی معرفتی میان بدن، طبیعت و نظم سیاسی برقرار می‌شود.

ب) در بخش دوم این پژوهش، استمرار تأثیرات مفهومی پزشکی یونان باستان در فلسفهٔ سیاسی افلاطون، به‌ویژه در پولی‌ته‌نیا، بررسی شد. با تحلیل قیاس خط، نشان دادیم که تقسیم جهان‌ها به محسوس و معقول و برتری صورت نیکی در رأس این سلسله‌مراتب، واجد الگویی مشابه با تمایزات

پزشکی بین سطوح بدنی و روانی است. شناخت صورت‌ها و نیکی تنها از طریق قوه خرد ممکن است، حال آنکه جهان محسوسات با قوای حسی و از راه گمان قابل درک است. این ساختار شناختی، انعکاسی از نگرش پزشکی به بدن و ذهن و تقدم نیروهای عقلانی بر جسمانی در سلامت انسان است. تأثیر استعاره‌های پزشکی در فلسفه سیاسی افلاطون نیز قابل مشاهده است: افلاطون جامعه را همچون بدن به طبقات مختلف تقسیم می‌کند که حفظ تعادل آنها برای تحقق عدالت ضروری است. در این میان، فیلسوف-فرمانروا همان‌گونه که سر جایگاه عقل در بدن است، نماد حاکمیت خرد در ساختار سیاسی است. بدین ترتیب، همان‌گونه که پزشکی یونانی تعادل میان مزاج‌ها را لازمه سلامت بدن می‌دانست، افلاطون نیز تعادل میان طبقات جامعه را شرط عدالت و سامان سیاسی می‌دانست، و این نگاهت استعاری، بنیان فلسفه سیاسی او را شکل داده است.

۵. نتیجه‌گیری

این پژوهش معطوف و متمرکز بر ارائه دیدگاهی جدید از موضوعی کهن است. بر این مبنای استفاده از یکی از پربسامدترین نظریات در علوم شناختی جدید، یعنی نظریه استعاره مفهومی در پی فهمی از سازوکار استعاری فلسفه سیاسی افلاطون در یکی از مهم‌ترین هم‌پرسه‌های او (پولی‌ته‌نیا) بودیم. در این پژوهش پس از ذکر مؤلفه‌های اصلی نظریه استعاره مفهومی سعی کردیم با این چهارچوب نظری فهم استعاری افلاطون از سیاست را نشان دهیم. در خلال این بررسی دریافتیم که حوزه مبدأ پژوهش در این هم‌پرسه عبارت است از بدن انسان. در جریان توضیح این ادعا، به ویژگی‌های اصلی پزشکی در یونان باستان اشاره کردیم و نشان دادیم که درک استعاری افلاطون از ماهیت پولیس یونانی و اجزای آن موازی با درک یونانیان باستان از بدن انسان و اجزای آن است. این مهم در قالب نگاهت‌های استعاری بین بدن و اجزای آن و همچنین پولیس و طبقات آن خود را نشان داده است. همچنین، نشان دادیم که چگونه بدن به طبایع مختلف تقسیم می‌شود و به چه ترتیبی تعادل در طبایع بدن نشانگر و ضامن سلامتی در بدن است؛ همان‌گونه که در طبیعت تعادل در بین نیروهای آن حالت مطلوب طبیعت دانسته می‌شده است. سپس کوشیدیم در یک نگاهت استعاری نشان دهیم که چگونه نزد افلاطون نخست، پولیس به بخش‌های مختلف تقسیم شده است و دوم، به چه سان خویشتن‌داری یا

سوفروسونه (که به معنای قرار گرفتن هریک از بخش‌های پولیس در جای خود است) ضامن تداوم نظم در پولیس و شکوفایی شهروندان است.

بر این مبنا درمی‌یابیم که، با استفاده از چهارچوب نظری استعاره مفهومی به نحوی قابل تأمل ارتباط لایه‌های ناخودآگاه اندیشه سیاسی افلاطون را از حوزه ناخودآگاه به حوزه آگاهانه آورده و در نتیجه این مهم، اهمیت پزشکی یونان باستان، و پیش‌تر از آن، اهمیت فلسفه طبیعی یونان باستان در قالبی مفهومی برای فهم فلسفه سیاسی افلاطون نشان داده شد. با وجود این، باید در نظر داشت نقطه اوج این پژوهش نشان دادن این مهم است که استعاره پولیس به مثابه بدن سازه شناختی قدرتمندی برای عینیت بخشیدن به مفاهیم انتزاعی افلاطون (عدالت، تعادل، وحدت) است. با این حال، تأکید می‌شود که این استعاره‌ها در خدمت دستگاه متافیزیکی افلاطون قرار دارند، نه در تقابل با آن. بدین معنا پزشکی و بدن‌مندی، پنجره‌ای برای درک چگونگی انتقال مفاهیم کیهانی مثل نظم Cosmos به عرصه انضمامی سیاست هستند؛ اما خود این مفاهیم، ریشه در هستی‌شناسی افلاطون دارند. بنابراین، خوانش شناختی، به عنوان یکی از لایه‌های خوانش افلاطون، مکمل ضروری (و نه جایگزین) برای تفسیرهای سنتی متافیزیکی است.

منابع

- باینوم، ویلیام (۱۳۹۷). تاریخ پزشکی، ترجمه فهیمه مخبر دزفولی. تهران: انتشارات حکمت.
- تسلر، ادوارد (۱۳۹۴). کلیات تاریخ فلسفه یونان، ترجمه حسن فتحی. تهران: انتشارات حکمت.
- رب، آبل (۱۳۹۹). سقراط؛ راهنمای سرگشتگان، ترجمه غلامرضا اصفهانی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- گمپرتس، تئودور (۱۳۷۵). متفکران یونانی (۳ جلدی)، ترجمه محمدحسن لطفی. تهران: خوارزمی

References

- Aristotle (1999). *Nicomachean Ethics*, translated by Terence Irwin, Hackett Publishing company, Inc.
- Bynum, W. (2018). *History of medicine* (F. Mokhber Dezfouli, Trans.). Hekmat Publishing. [In Persian]
- Celesia, Gastone (2012). Alcmaeon of crotons observations on Health, Brain, Mind and Soul. *Journal of the History of the Neurosciences*, October.
- Derrida, Jacques & Moore, F. C. T, (1974). *White Mythology: Metaphor in the Text of Philosophy*. *New Literary History*, 6(1), 5-74.
- Feldman, Jerome A (2006). *From Molecule to Metaphor; A Neural Theory of Language*, Massachusetts Institute of Technology.
- Gomperz, T. (1996). *Greek thinkers* (3 Vols.) (M. H. Lotfi, Trans.). Kharazmi Publishing. [In Persian]
- Grady, Joseph Edward (1992). *Foundations of Meaning: Primary Metaphors and Primary Scenes*, A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Linguistics
Indianapolis/Cambridge
- Kövecses, Zoltán (2015). *Where metaphors come from: reconsidering context in metaphor*, Oxford University Press
- Kövecses, Zoltán (2005). *Metaphor in Culture, Universality and Variation*, Cambridge University Press.
- Lakoff, George and Johnsen, Mark (2003). *Metaphors We Live By*. London: The university of Chicago press.
- Lakoff, George (1992). *The Contemporary Theory of Metaphor*, To Appear in Or-

- tony, Andrew (ed.) *Metaphor and Thought* (2nd edition), Cambridge University Press.
- Lakoff, George (2018). *Ten Lectures in Cognitive Linguistics*, Brill, LEIDEN, BOSTON.
  - Lakoff, George & Turner, Mark (1989). *More than cool reason (A Field Guide to Poetic Metaphor)*, The university of Chicago press, Chicago and London.
  - Plato (1942). *The Republic*, (in two volume), with an English translation by Paul Shorey, Ph.D., LL.D., Lirr.D. THE LOEB CLASSICAL LIBRARY. CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS HARVARD UNIVERSITY PRESS.
  - Plato (1961). *Laws* (in two volume) with an English translation by R. G. Bury, Lirr.D. CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS HARVARD UNIVERSITY PRESS.
  - Plato (2004). *Republic*, Translated from the New Standard Greek Text, with Introduction, by C. D. C. Reeve. Hackett Publishing Company.
  - Plato. (2000). *Timaeus* (D. J. Zeyl, Trans.). Hackett Publishing Company.
  - Preus, Anthony (2015). *Historical Dictionary of Ancient Greek Philosophy*, second edition, Rowman&Littlefield.
  - Rapp, A. (2018). *Socrates: A guide for the perplexed* (G. R. Esfahani, Trans.). Scientific and Cultural Publishing. [In Persian]
  - Sharifian, Farzad. (2015) *The Routledge Handbook of Language and Culture*. London: Routledge.
  - Zeller, E. (2015). *General history of Greek philosophy* (H. Fathi, Trans.). Hekmat Publishing. [In Persian]